

УДК 622.026.3:622.235:622.268.1

Використання статично-динамічного навантаження масиву при будівництві спряжень гірничих виробок

Шкуматов О. М.

Донецький національний технічний університет, Донецьк, Україна

Надійшла до редакції 06.09.10, прийнята до друку 29.10.10.

Анотація

Запропоновано при будівництві гірничих виробок використовувати невибухову та вибухову руйнування масиву. Описані результати лабораторних випробувань розробленої технології на цементно – піскових моделях з використанням невибухової розширювальної речовини НРР-80. Наведені результати апробації запропонованих рішень.

Ключові слова: руйнування масиву, технологія.

1. Постановка проблеми

При будівництві гірничих виробок у місці їхнього спряження проліт збільшується більш ніж у два рази [1]. Тому особливої актуальності набуває питання збереження законтурного масиву, що згодом вплине на тривалість безремонтної підтримки цього вузла [2]. Навіть при застосуванні контурного підривання не вдається уникнути розповсюдження тріщин від вибухових робіт вглиб масиву.

Ефективно вирішити це завдання дозволяє застосування невибухових розширювальних речовин (НРР), які забезпечують відкол породи строго у бік відкритої поверхні [3]. Законтурний масив при цьому зберігає тільки свою природну тріщинуватість, його руйнування не супроводжується будь-якими коливаннями та викидом твердих чи газоподібних продуктів.

Але використання НРР передбачає наявність у об'єкті, який піддається руйнації, не менш двох відкритих поверхонь. Цій вимозі відповідає прохідницький вибій криволінійно-уступної форми [4].

2. Огляд сучасних досліджень і публікацій щодо даної проблеми

Аналіз публікацій свідчить про те, що невибухові розширювальні речовини можуть знайти застосування при оконтурюванні перетинів гірничих виробок [5]. У роботах [3, 6] було встановлено, що тільки статичне навантаження, яке створюється невибуховими розширювальними речовинами, не гарантує руйнування масиву в одній площині. При застосуванні для створення динамічного навантаження порошу спостерігалось мінімальне відхилення лінії руйнування від найкоротшої відстані між шпурами. Динамічне навантаження слід застосовувати при досягненні статичним 60-90% від межі міцності масиву на розтяг. Якщо динамічне навантаження генерувалося раніше зазначеного моменту, то руйнування по лінії шпурів не спостерігалось.

3. Формулювання мети дослідження

Метою роботи є скорочення тривалості будівництва спряжень гірничих виробок шляхом використання для руйнування масиву комбінованої (невибухової та вибухової) технології з раціональними параметрами.

4. Дослідження процесу руйнування масиву невибуховою розширювальною речовиною НРР-80

Експерименти проводилися на цементно-піщаному блоці міцністю 25 МПа розміром 400x400x250 мм з центральним отвором квадратної форми. Для виконання досліджень в ньому були пробурені 6 шпурів Ø20. Довжина кожного шпуру - 225 мм, тобто недобур склав 25 мм (10% висоти блоку). Відстані між сусідніми шпурами та від кожного шпуру до відкритої поверхні дорівнювали 100 мм. Для дослідження залежності тривалості руйнування моделі від коефіцієнтів заповнення шпурів ($k_{зан}$) у них заливали різну кількість НРР-80 (рис. 1а).

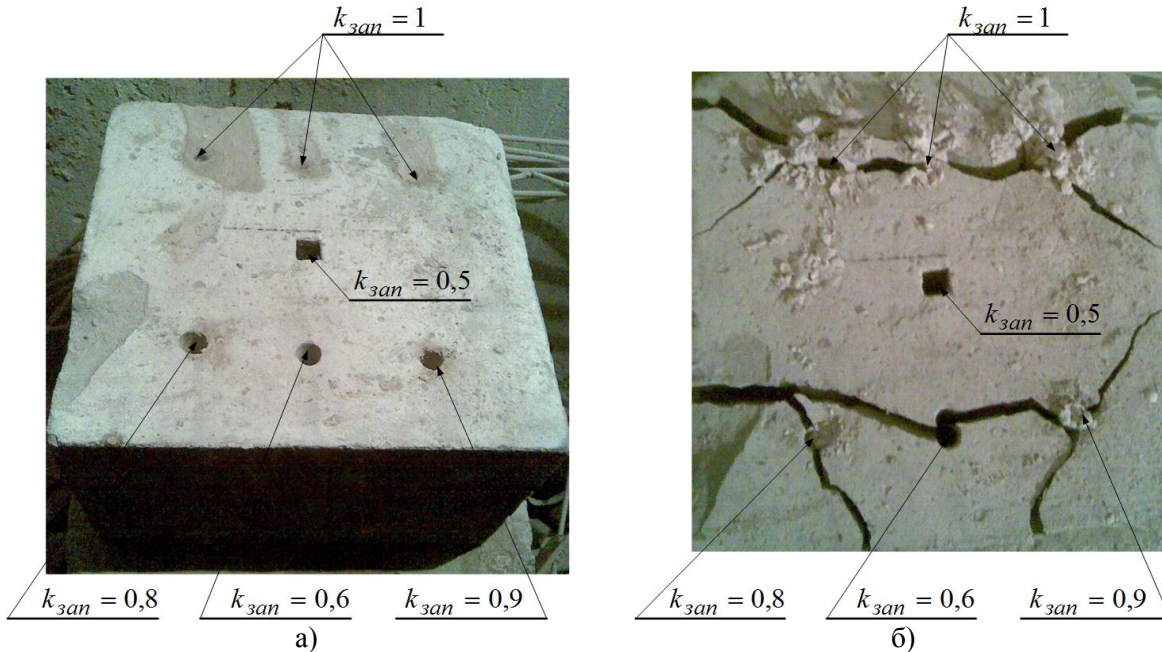

Рис. 1. Вигляд блоку: а) з різним заповненням шпурів невибуховою розширювальною речовиною; б) після руйнування

Визначення $k_{зан}$, який характеризує довжину та масу невибухової розширювальної речовини, що заливається у шпур, виконується згідно з виразом

$$k_{зан} = \frac{l_{НРР}}{l_{ш}}$$

де $l_{НРР}$ - висота стовпа НРР-80 у шпури, м; $l_{ш}$ - довжина шпуру, м.

Вигляд блоку після руйнування наведений на рис. 1б. Для шпурів верхнього ряду ($k_{зан}=1$) відкол стався по лінії, що з'єднує гирла шпурів. Від крайніх шпурів у бік відкритої поверхні відійшло по 2 тріщини. При менших значеннях $k_{зан}$ (лівий і центральний шпури нижнього ряду) лінія відколу проходила по найбільш ослабленій частині масиву, а не скрізь шпури. Отже, відкол був менш керованим. При значенні коефіцієнта заповнення шпуру, який дорівнює 0,5 (у центрі блоку), руйнування не відбулося. Таким чином, для гарантованого руйнування масиву висота стовпа НРР-80 повинна бути не меншою 60% довжини шпуру.

Крім цього, експерименти показали, що спрацювання НРР-80 у шпурах відбулося у різний час. Різниця при цьому досягала майже однієї години. Максимальний термін руйнування перевищив 22 години.

5. Дослідження процесу руйнування масиву за допомогою комбінованої технології

Для скорочення тривалості руйнування масиву й досягнення одночасності спрацювання шпурів, заповнених НРР-80, доцільно застосовувати комбінацію статичного (створюваного НРР-80) та динамічного (створюваного вибуховою речовиною) навантажень [6].

З огляду на механізм роботи НРР-80, через кожну годину за допомогою молотка Шмідта вимірювалися напруги в блоці. Місця вимірів - на контурі шпуру (в 4-х місцях) та на відстанях 25 мм і 50 мм від контуру (табл.1).

Табл.1. Змінення міцності цементно - піскової моделі на різних відстанях від шпурів, які заповнені НРР-80

Час виміру після заливки НРР-80, годин	Змінення міцності, ΔP , МПа		
	на контурі шпуру	на відстані 25 мм від контуру шпуру	на відстані 50 мм від контуру шпуру
3	0	0	0
4	1	0	0
5	2	1	0
6	3	2	1
7	3	3	2
8	1	3	3

На контурах шпурів міцність моделі збільшувалася впродовж 6-х годин й підвищилася на 3 МПа ($\Delta P=3,0$). Потім, після появи тріщини, результати вимірів виявилися меншими початкових. Це пояснюється тим, що в місці утворення тріщини масив розвантажився, тобто напруги в ньому зменшилися. Аналогічна картина, але із затримкою у часі на 1 й 2 години, відповідно, спостерігалася при вимірах на відстанях 25 мм і 50 мм від контурів шпурів. Результати експериментів графічно відображені на рис.2.

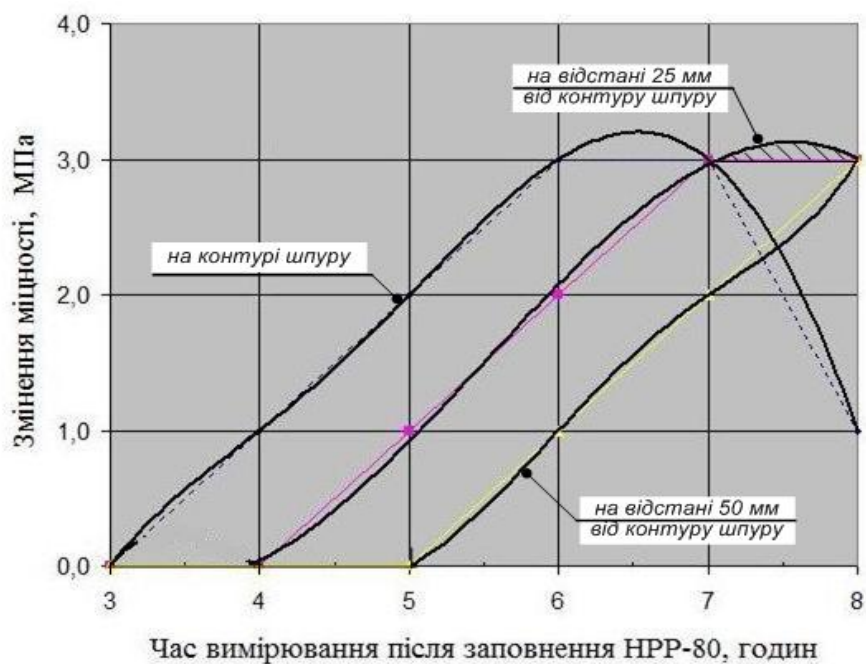

Рис.2. Змінення міцності цементно – піскової моделі на різних відстанях від контурів шпурів, які заповнені НРР-80

Аналіз отриманих залежностей свідчить про те, що при спрацьовуванні НРР-80 хвиля напруги навкруги шпуру розповсюджувалася вглиб масиву до зустрічі з хвилею напруги, яка генерувалася сусіднім шпуром. Робочий діапазон часу, зазначений на рис.2, впродовж якого доцільно застосовувати динамічне навантаження, складає 7-8 годин від початку експерименту. При цьому більша тривалість навантаження відповідає більшому обсягу масиву, який руйнується.

Для створення динамічного навантаження та одночасності спрацьовування шпури на 60% їхньої довжини заливали невибуховою розширювальною речовиною. Після цього в них розміщували відрізки детонуючого шнуру ДШЕ-12. При досягненні ΔP значення 3 МПа ДШ підривали за допомогою електродетонаторів ЕДКЗ-0П. Це майже втричі (з 22-х годин до 7-х) скоротило процес руйнування.

6. Апробація

Запропонована комбінована технологія руйнування масиву використана при складанні проекту виконання робіт на будівництво спряження магістрального відкаточного штреку пл. k_8 гор. -570 м з водозбірником на ш. «Україна» ДП «Селівувугілля» [7]. При розробці паспорту БВР передбачено для утворення третьої відкритої поверхні в уступній частині прохідницького вибою підривати шпури № 1 і № 2, які заряджені вибуховою речовиною угленіт-13П (рис.3).

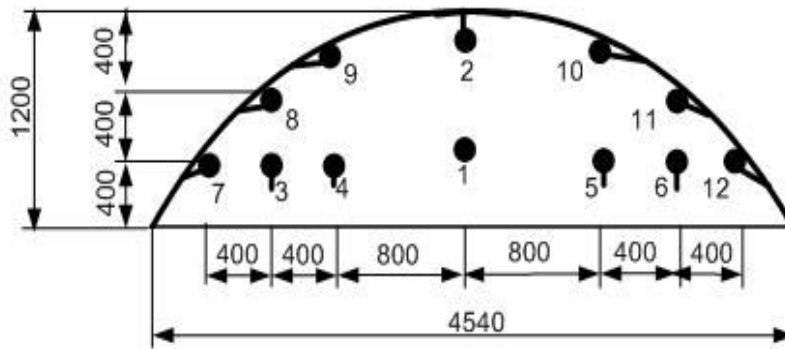

Рис.3. Схема розміщення шпурів в уступній частині вибою

Шпури № 3 - № 12 на 60% їхньої довжини залиті НРР-80. Для їхньої фіксації та збереження вільної частини шпуру застосовують замикаючий пристрій [8]. Він являє собою 4-х променеву шайбу, виготовлену з кольорового металу. Діаметр шайби на 3-4 мм більший за діаметр шпуру. Її торці, впираючись у стінки шпуру, утворюють шатерообразну поверхню. При цьому вчинюється сильний опір виштовхуючій дії, яку створює НРР-80. Дані щодо шпурів та набоїв в уступній частині вибою наведені в табл.2.

Табл.2. Відомості щодо шпурів та набоїв в уступній частині вибою

Номера шпурів	Глибина шпурів, м	Кут нахилу, град.		Величина набою, кг		Довжина набійки, м	Тип електродетонатору	Інтервал уповільнення, мс
		до верт. площини	до гориз. площини	шпуру	групи шпурів			
1,2	1,8	90	85	1,0	2,0	0,90	ЕДКЗ-0П	0
3-6	1,7	85	85	Заповнюють на 1,02 м НРР-80			ЕДКЗ-3ПМ	в першу чергу
				0,2	0,8	0,50		45
7-12	1,7	85	85	Заповнюють на 1,02 м НРР-80			ЕДКЗ-5ПМ	через 1 годину
				0,2	1,2	0,50		80
				Σ 4,00 кг - угленіт-13П				

Для створення динамічної навантаження в шпурах слід розміщувати по одному патрону угленіту-13П. Заряджання шпурів й підривання набоїв необхідно проводити через 7-8 годин після заливки НРР-80.

Застосування при будівництві спряження запропонованого технологічного рішення забезпечить компактне укладання основного обсягу породи на відстані 5-6 м від прохідницького вибою. Це дозволить скоротити тривалість процесу навантаження гірської маси на 50-70% у порівнянні із технологією, яка застосовується на підприємстві.

7. Висновки та напрямки подальших досліджень

Для поліпшення техніко-економічних показників будівництва спряжень гірничих виробок доцільно прохідницькому вибою надавати криволінійно-уступну форму. Уступну частину доцільно руйнувати за допомогою комбінованої (невибухової та вибухової) технології, яка

скорочує тривалість руйнування масиву з 22-х до 7-х годин. При цьому також зберігається законтурний масив, знижується сейсмоефект, скорочується виділення отруйних газів, що істотно підвищує безпеку робіт.

Напрямок подальших досліджень є підбір компонентів комбінованої технології з метою подальшого скорочення тривалості руйнування масиву та зниження вартості прохідницьких робіт.

Бібліографічний список:

1. Шкуматов А.Н. Совершенствование технологии буровзрывных работ при строительстве сопряжений горных выработок на шахтах Украины / А.Н. Шкуматов, С.Н. Кендюх // Взрывное дело: Научно-техн. сб. - М.: ЗАО «МВК по взрывному делу при АГН», 2009. - №102/59. - С. 113-120.
2. Данилкин М.С. О влиянии горно-геологических и горно-технических факторов на смещения боковых пород сопряжений горных выработок / М.С. Данилкин, В.И. Кочергин // Перспективы развития восточного Донбасса: Сб. научн.тр. - Новочеркасск: Шахтинский институт (филиал) ЮРГТУ (НПИ), 2007. - Ч. 1.- С. 270–273.
3. Найданов К.Ц.-Д. Безопасная технология отбойки камнесамоцветного сырья с использованием порошковых невзрывчатых разрушающих средств (НРС) // Приложение к журналу «Вестник ЧитГУ». - Чита: ЧитГУ, 2006. - №1. - С. 162-168.
4. А. с. 1528075 СССР Е21 В 9/00. Способ проходки горных выработок / А.Г. Гудзь, А.Н. Шкуматов и др. (СССР) – Заявл. 21.12.1987; Зарегистр. в Гос. реестре изобр. 8.09.1989.
5. Шевцов М.Р. Стан технології й обґрунтування умов руйнування суцільного середовища гірських порід та будівельних конструкцій / М.Р. Шевцов, С.О. Калякін, І.В. Купенко, О.М. Шкуматов, О.І. Рубльова // Проблеми гірського тиску: Зб. наук. пр. - Донецьк: ДонНТУ, 2009. – Вип.17. – С.226-249.
6. Кравець В.Г. Комбінований метод утворення монотріщини при відділенні монолітів / В.Г. Кравець, В.В. Калюжна, О.П. Толкач, О.В. Шепітчак // Новые технологии подземного строительства и добычи полезных ископаемых: Мат. междунар. научн.-техн. конф. - Алчевск: ДонГТУ, 2008. - С. 147–151.
7. Шкуматов А.Н. Инструкция по совершенствованию технологии строительства сопряжений горных выработок на ш. «Украина» ГП «Селидовуголь». / А.Н. Шкуматов, В.А. Галоян. - Селидово: Селидовуголь, 2009. - 44 с.
8. А. с. 1577457 СССР Е21 В 9/00. Шпуровой заряд / А.Г. Гудзь и др. (СССР) – заявл. 02.01.1989; зарегистр. в Гос. реестре изобр. 08.03.1990.

© Шкуматов О. М., 2011.

Аннотация

Предложено при строительстве сопряжений горных выработок применять невзрывное и взрывное разрушение массива. Описаны результаты лабораторных исследований разработанной технологии на цементно-песчаных моделях с применением невзрывчатого расширяющегося вещества НРВ-80. Приведены результаты апробации предложенных решений.

Ключевые слова: разрушение массива, технология.

Abstract

An application of the explosive and non-explosive rockmass destruction for the construction of the mine excavations' connection is proposed. The results of the laboratory researches of the developed technology on cement – sand models with the use of non-explosive substance are described. Industrial approbations on the mines are resulted

Keywords: rockmass destruction, technology.